

1. GİRİŞ

Tekstil ve konfeksiyon sektörü Türkiye ekonomisinin ve ihracatının lokomotif durumundadır. Rekabette, ucuz işgücü, ucuz hammadde, teşvik gibi birçok faktör önemli birer rol oynamakla beraber endüstriye yön verenlerin nitelikleri de son derece önemli ve kalıcıdır.

Türk tekstil ve konfeksiyon sektörü, hızlı karar alabilen, atak, ön sezileri güçlü, ekonomik ve sosyal çevreyi anlamaya çaba gösteren insanların yoğun olduğu bir endüstridir. 2001 yılındaki krizin etkisiyle iç pazarın hemen hemen yok olmasıyla, çıkış yolu olarak dış pazarlara odaklanılmıştır. Türk tekstil ve konfeksiyon üreticileri, stok maliyetlerinden kaçınan Avrupalı ve ABD'li alıcılar için önemli bir tedarikçi olma özelliğini geliştirmektedir. Sektör temsilcileri için, hızlı servis (Quick Response), Türkiye'nin en büyük avantajıdır. Standart ürünlerde büyük üretim kapasitesine sahip olan Çin gibi Asya ve Uzak Doğu ülkeleri ile rekabette en büyük avantaj standart bir kalite ve hızlı servistir (Yüksel, 2002:4).

Türkiye'nin tekstil ve konfeksiyon sektöründe Avrupa ve ABD pazarındaki en büyük rakipleri ÇHC, Hindistan, Tayvan, Malezya, Hong Kong, Pakistan ve Ürdün'dür (mailaso.org.tr., 2003). Türkiye'de üretilen tekstil ve hazır giyim mamülleri, aynı ÇHC ve diğer rakip ülkelerde olduğu gibi alt ve orta düzey tüketiciye hitap eden pamuk yoğunluklu bir yapıya sahiptir. Ancak bu durum marka ve moda konusunda son derece ileri olan AB sanayisi ile farklılık göstermektedir. Dolayısıyla rakip piyasalar, AB için yeni ihrac pazarları yaratırken Türkiye'ye fazla bir yarar getiremeyebilir. ÇHC ürünleri, tüm rekabet kurallarını alt üst eden maliyet ve ihracat politikası yardımıyla dünya üzerinde hızla yayılmıştır (Özelçi, 2002:52). Çin ekonomisi sadece ucuz işçiliğe dayanan üretimle kısıtlı kalmamakta, "çip" üretimi gibi kritik sektörlerde de güçlü adımlarla ilerlemektedir (Dere, 2002:60).

ABD, ÇHC'in DTÖ'ne girmesi dolayısıyla bu ülke ile yapmış olduğu ticaret anlaşmasına, pazarını anormal ihracat artışı gibi beklenmedik durumlara karşı korumak amacıyla "korunma önlemi (safeguard)" maddesi koydurmuştur. Bu madde ile ABD, ÇHC'ne uygulanan kotaların 2005 yılında kaldırılması sonrasında herhangi bir ürün kategorisinde 2008 yılına kadar olağan dışı bir artış olması durumunda, sözkonusu kategoride ÇHC'ye yeni kotalar uygulayabilecektir. ABD'nin ÇHC'ne yönelik bu "korunma önlemi" aralarında AB ve Türkiye'nin de bulunduğu tüm DTÖ ülkeleri için de geçerlilik taşımaktadır. Türk tekstil ve konfeksiyon üreticileri için ABD'nin göstermiş olduğu bu duyarlılığı, AB'nin de göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde Türkiye açısından tekstil ve konfeksiyon sektörü, AB pazarında ciddi sorunlarla yüzyüze gelecektir (Özelçi, 2002:52).

2. TÜRKİYE'NİN AB İLE GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE İTHALAT VE İHRACAT DURUMU

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ortaklık ilişkisi 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması'na bağlıdır. 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği'nin

ilişkilerine göre daha kapsamlı bir entegrasyon modeli olan Gümrük Birliği'nin tamamlanması, Türk ekonomisini etkileyen en önemli gelişme olmuştur.

Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin en önemli unsuru ticarettir. İkili ilişkilerde ticaretin ağırlığının, Gümrük Birliği'nin tamamlanmasından sonra daha da arttığı gözlemlenmektedir. 2000 yılında AB, Türkiye'nin ihracatında yüzde 52.5, ithalatında ise yüzde 48.9'luk payıyla en önemli ticaret ortağı konumundadır. Aynı dönemde, Türkiye yüzde 1.71'lik payıyla AB'nin ithalatında, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ın ardından 13.sırada yer almaktadır. AB'nin ihracatı bakımından Türkiye'nin yüzde 3.18'lik payla ABD, İsviçre, Japonya ve Polonya'nın ardından beşinci sırada yer aldığı gözlemlenmektedir.

Gümrük Birliği'nin beş yıllık uygulama dönemi içinde Türkiye'nin, AB'nden ithalatı Gümrük Birliği öncesi döneme kıyasla yaklaşık iki kat artarak 26.3 milyar dolara ulaşmış ancak, AB'ne yönelik ihracattaki artış, beklentilerin çok gerisinde kalmıştır. İhracat, 1995 yılındaki 11 milyarlık seviyeden, 2000 yılında 14.3 milyar dolara yükselmiştir. 1998-1999 yıllarında global ekonomik kriz ve iç piyasada durgunluk yaşanmışsa da, kriz dönemi koşullarının ortadan kalkmaya başlamasıyla AB'den yapılan ithalat tekrar yükselmiştir. 2001 yılının ilk altı aylık döneminde ise, Türk Lirasının büyük ölçüde değer kaybına uğraması ve ekonomideki küçülme nedeniyle dış ticaret açığı büyük ölçüde kapanma eğilimine girmiş ve 1994 yılından bu yana ilk defa AB ile ticarete ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 80'ler seviyesinin üstüne çıkmıştır. Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesinden bu yana gerçekleşen radikal değişikliklere rağmen Türkiye, AB ülkelerinin rekabetçi baskısına karşı koyabilmede başarılı olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin rekabetçi bir yapıya, dinamik ve esnek bir sanayiye sahip olduğu, özel sektörü geliştirmiş bir girişimcilik anlayışının yönlendirdiği söylenebilir (www.dtm.gov.tr, 2002).

3. TÜRKİYE'NİN AB İLE GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TEKSTİL VE KONFEKSİYON SEKTÖRÜNÜN DURUMU

Genel ekonomi içinde tekstil ve konfeksiyon sektörünün, üretim ve istihdamdaki payları (Tablo 1) gözönüne alındığında, ülkemiz ekonomisinin en önemli sektörlerinden biri olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Genel Ekonomi İçinde Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Üretim ve İstihdam Verileri

Üretim Değeri (Milyar Dolar USD)	Yurtiçi Tüketim (Milyar Dolar USD)	Gayri Safı Milli Hasıla İçindeki Oran (%)	Sanayi Üretimi İçindeki Oran (%)	İmalat Sanayi Üretimi İçindeki Oran (%)	Toplam İstihdam İçindeki Oran (%)	Sanayi İstihdamı Oranı (%)	Toplam ihracat İçindeki Oran (%)
21.5	14	10.7	14.2	16.3	11	28	36.7

Kaynak: www.dtm.gov.tr, 2002.

ettiği beş ülkeden (Almanya, ABD, İngiltere, İtalya ve Fransa) dördü AB üyesi ülkedir. Bu ülkelere ek olarak, Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve İspanya, AB üyeleri arasında sektör ihracatı bakımından en önde gelen pazarlar arasında yer almaktadır.

2000 yılı itibarıyla AB'ne yönelik olarak gerçekleştirilen tekstil ve konfeksiyon ihracatımız Gümrük Birliği öncesi dönemdeki (1995 yılı) tekstil ihracatımız yüzde 32 oranında bir artış gösterirken, konfeksiyon ihracatımızdaki artışın yüzde 19'da kalmıştır. Yine bu dönemde, AB'nin toplam tekstil ithalatında, Türkiye'nin payı, yüzde 9.4'den, yüzde 10.7'ye; konfeksiyon ithalatındaki payı ise yüzde 11.1'den 11.6'ya yükselmiştir.

Türkiye'nin, Gümrük Birliği'nden sonra AB'ne yönelik konfeksiyon ihracatındaki artış oranının sınırlı kalmasının en önemli nedenlerinden biri, konfeksiyon sektöründe Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ile Kuzey Afrika ülkeleri kaynaklı rekabet olabilir. Son yıllarda AB ülkeleri tekstil mamullerini Türkiye'den tedarik ederken, giyim mamullerini coğrafi olarak daha yakın olan Doğu Avrupa ülkelerinde ve Kuzey Avrupa ülkelerinde, çeşitli ekonomik avantajları, özellikle ucuz işgücü maliyetlerini de gözönünde bulundurarak imal ettirebilmektedirler. Türk Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın yaptığı araştırmaya göre, Gümrük Birliği'ne bağlı olarak, yatırım teşvik belgeleri, döviz tahsisat tutarları, iş yeri sayıları, istihdam, toplam ödemeler, sektörün hammadde ve ara mamul ithalatı ve sektörün ihracatı gibi değişkenler bakımından bir büyüme olduğu tespit edilmiştir. Saatlik işçilik maliyetleri açısından 1989-1998 döneminde bir yükselme görülmemekte, aksine, özellikle işsizlik oranının yüksekliği nedeniyle bir düşüş tespit edilmektedir. Bu durum rekabet gücü açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Gümrük Birliği ile birlikte üreticilere sağlanan başka bir avantaj da, gümrük vergilerinin indirilmesinin girdi fiyatlarına yansımadır (www.dtm.gov.tr, 2002).

DTÖ üyeleri arasında gerçekleşmekte olan tekstil ve konfeksiyon ticareti, 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Tekstil ve Konfeksiyon Anlaşması (ATC) kuralları uyarınca yapılmaktadır. On senelik dönem için hazırlanmış olan ATC'nin Ocak 2005 tarihinde sona ermesi ile tüm kotalar yürürlükten kaldırılacaktır (AB Danışmanlık, 2002:90). Dünya tekstil ticareti, 2005 yılı başından itibaren kotaların kaldırılmasıyla beraber tümüyle DTÖ'nün kural ve disiplinlerine tabi olacaktır. Bunun sonucunda Türkiye, halen AB pazarına kotasız girişten kaynaklanan avantajını da yitirecektir. Türkiye'ye, tekstil ve giyim ürünleri de dahil olmak üzere hassas olunan ürünler için AB'nin destek vermesi çok önemlidir (www.dtm.gov.tr, 2002).

4. SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ (STA) TÜRK TEKSTİL VE KONFEKSİYON İHRACATINA ETKİLERİ

STA (Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Romanya, Litvanya ve Estonya), 1998 yılı içerisinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin 2001 yılının ilk yarısında, tekstil-konfeksiyon sektörü bakımından toplam ihracat yüzde 2 artmasına karşın, STA ülkelerine olan ihracat yüzde 3 oranında artmıştır.

- Ticarete Teknik Engeller Anlaşması,
- Ticarete Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması,
- GATT 1994'ün VI'ncı Maddesinin Tatbikine İlişkin Anlaşma,
- GATT 1994'ün VII'nci Maddesinin Tatbikine İlişkin Anlaşma,
- Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması,
- Menşe Kuralları Anlaşması,
- İthalat Lisansları Anlaşması,
- Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması,
- Koruma Tedbirleri Anlaşması.

DTÖ, uluslar arası ticarete engellerin, kısıtlamaların ve yasaklamaların kaldırılmasını, dünya ticaretinin kural ve disiplinlere dayalı, saydam ve tahmin edilebilir bir sisteme oturtulmasını, kaynakların daha verimli kullanılmasını, ticaretin serbestleştirilmesini ve artırılmasını amaçlamaktadır (Yeniaras, 2003:53).

6. ULUSLARARASI TİCARETE ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN DİŞ TİCARET DURUMU

Çin Halk Cumhuriyeti'nin yıllar itibariyle dış ticaretini şu tablo ile özetlemek mümkündür:

Tablo 2. ÇHC'nin Yıllar İtibariyle Dış Ticaret Durumu

Milyar Dolar (USD)	1997	1998	1999	2000	2001
İhracat	182,8	183,7	194,9	249,2	266,2
İthalat	142,4	140,2	165,7	225,1	243,6
Dış Ticaret Fazlası	40,4	43,5	29,2	24,1	22,6

Kaynak: www.onlinerehber.com, 2002.

ÇHC'nin dış ticareti 2001 yılında 22,6 milyar dolarlık fazla vererek bir önceki yıla oranla yüzde 7,5 artışla 509,8 milyar USD olmuştur. İhracat 266,2 milyar USD ve ithalat 243,6 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. ÇHC'nin, DTÖ'ye üye olması ile birlikte dış ticaret için elverişli bir ortam oluşacağı ve 2003'den itibaren hem ithalat hem de ihracattaki artış oranının yükseleceği tahmin edilmektedir (www.onlinerehber.com, 2002).

6.1. ÇHC'nin Ticaret Ortakları:

ÇHC'nin 2001 yılında en çok ticaret yaptığı ülkeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

ÇHC'nin DTÖ kurallarını ne derecede etkin olarak uygulayabileceği soru işaretidir. Birçok sektörde, beş yıllık bir geçiş döneminin öngörülmüş olmasına rağmen, uygulama aşamasında yerel hükümetlerin, özellikle işsizliği önlemek amacıyla bölgesel korumacılığı devam ettirme eğilimine girmesi muhtemel gözükmektedir. Bu nedenle, ÇHC pazarının DTÖ kuralları çerçevesinde serbestleşmesinin zaman alacağı söylenebilir. Bu durum ilk aşamada aşırı beklenti içine girmiş bulunan birçok batılı firma için hayal kırıklığı yaratabilir.

ÇHC'nin, DTÖ'ne giriş anlaşması kapsamında mal ve hizmetlerde pazara giriş ve fikri mülkiyet hakları gibi konularda vermiş olduğu başlıca tavizler şu şekilde özetlenebilir (www.onlinerehber.com, 2002):

1. DTÖ üyesi tüm ülkelere eşit muamele sağlanacaktır. Tüm yabancı kişi ve kuruluşlar ticaret hakları açısından eşit olacaktır,
2. İç pazar ve ihracat için üretilen ürünlere iki fiyat uygulaması ve diğer ayrımcı uygulamalar kaldırılacaktır,
3. Üç yıl içinde tüm işletmeler çok kısıtlı sınırlamalar dışında tüm ürünlerin ithalat ve ihracatını ve iç ticaretini yapabilecektir,
4. Bazı madenler, tütün, tahıllar ve akaryakıt gibi belirli ürünlerde devlet monopolü devam ederken hali hazırda yabancılara kapalı olan diğer alanlar açılacaktır,
5. Fikri mülkiyet hakları açısından üyeliğe geçişle beraber TRIPS anlaşması uygulanmaya başlanacaktır,
6. Üyeliği takip eden ilk 12 yıl içinde Çin menşeli ürünlerin DTÖ üyesi ülkelere herhangi birinin iç pazarına zarar vermesi ya da zarar verme tehlikesi doğurması durumunda özel geçiş dönemi koruma tedbirleri, ilgili ülkelere uygulanabilecektir,
7. Gümrük tarifelerinin büyük bölümü 2004'e kadar, diğerleri ise 2010'a kadar azaltılacaktır,
8. Çin tarım ürünlerine ihracat sübvansiyonu vermeyecektir,
9. Tekstil sektöründe 31.12.2005 tarihinde tüm DTÖ üyesi ülkelerin kotaları kaldırılmaları ile beraber, Çin'e uygulanan kotalar da kaldırılacak ancak 2008'e kadar DTÖ üyesi ülkelere Çin menşeli ürünlerin zarara neden olması durumunda özel önlemler uygulanabilecektir,
10. Hizmet ticaretinde verilen tavizler, telekom, bankacılık ve sigortacılık alanlarındadır,
11. Turizm, eğlence ve taşımacılık hizmetlerinde üyeliği takip eden 3 ile 5. Yıllar içinde yüzde 100 yabancı sermayeli firmaların kurulmasına izin verilecektir

7. ÇHC'NİN DTÖ'NE KATILIMININ TEKSTİL VE KONFEKSİYON İHRACATIMIZA MUHTEMEL ETKİLERİ

ÇHC'nin DTÖ üyesi olmasıyla beraber, dünya ticaretinde yüksek bir ihracat potansiyeline sahip olan Çin'e karşı, tek taraflı kısıtlamalar ve yasaklar gibi ayrımcı önlemler alınamayacak ve ÇHC'nin ihracatında önemli artışlar gerçekleşecektir. İhracatı artacağı tahmin edilen sektörlerin başında da tekstil ve konfeksiyon sektörü gelmektedir. Çin'in DTÖ'ne üye olması, DTÖ'nün "Tekstil ve Konfeksiyon Anlaşması"na tabi olması, bunun sonucunda da

anlaşma uyarınca 2005 yılında kotaların kaldırılmasından ve DTÖ üyelerine uygulanan tarifelerden yararlanması, dünya tekstil ve konfeksiyon pazarlarında daha çetin bir rekabet yaşanacağı anlamına gelmektedir.

Diğer yandan Çin'in DTÖ'ne katılım protokolü uyarınca, 2008 yılı sonuna kadar olan dönemde Çin'den tekstil ve konfeksiyon ithalatındaki artışın pazar bozucu bir etkisi olması durumunda, koruma önlemlerine başvurulabilecektir. Bu önlem, Çin'e kota uygulamakta olan tüm ülkeler tarafından başvurulabilecek bir önlemdir. Bu koruma önlemi 2008 yılı sonuna kadar Çin'i ABD ve AB pazarlarında bir ölçüde kontrol altına alabilecek bir mekanizma olarak görülmektedir.

Çin, tekstil ve hazır giyim konusunda dünyanın en büyük ihracatçısı durumundadır. Hazır giyim emek yoğun bir üretimi gerektirmesi ve Çin'in bol ve düşük maliyetli işgücü açısından sahip olduğu avantaj, bu sektörde büyüme potansiyelinin yüksek olmasını sağlamaktadır. Çin kaynaklı konfeksiyon ürünlerinin büyük çoğunluğu düşük ve orta kaliteli ürünler olmasına rağmen Çin hazır giyim sanayi, özellikle Hong Kong'daki üreticilerin girişim ve faaliyetleri ile yüksek katma değerli ve kaliteli üretime doğru yönelmektedir. Diğer taraftan elyaf, iplik ve kumaş gibi sermaye yoğun nitelikli tekstil ürünlerinde de Çin, eski ve fazla kapasitenin elden çıkarılması ve üretimin modernleştirilmesi suretiyle tekstil sanayisini yeniden yapılandırma sürecine girmiştir.

Çin son yıllarda kaliteli ve yüksek değerli üretime yönelmiştir. Bunda, çeşitli ülkeler tarafından Çin'e uygulanan miktar kısıtlamalarının payı vardır. Bu değişimin bir diğer nedeni de, dünyanın yüksek değerli hazır giyim tedarikçisi konumundaki Hong Kong'un bu ülkedeki konfeksiyon üretimini yönlendirmeye başlamasıdır. Saat başına işçilik ücreti 1996'da 0,58 Dolar'lık iken, 1998 yılında 0,61 Dolar'a çıkmıştır. Bu yükselmeye rağmen Çin yine de dünyadaki en düşük işçilik maliyetinin söz konusu olduğu ülkelerden biridir. Ancak özellikle sektördeki firmaların çoğunun devlet mülkiyetinde olmasının bir sonucu olarak işgücü verimliliğinin düşük olması, maliyet avantajını kısıtlamaktadır (www.dtm.gov.tr/ab/ÇİN, 2002).

7.1. ÇHC'nin DTÖ'ne Katılımının AB Pazarı ile Tekstil ve Konfeksiyon İhracatımıza Muhtemel Etkileri

Tekstil ve konfeksiyon, AB sanayisinin önemli bir sektörünü oluşturmaktadır. 1999 yılı verilerine göre sektör, 178 milyar Euro'luk cirouyla, AB'nin toplam sanayi üretimi içinde yüzde dört oranında bir pay almıştır.

Bu rakam içerisinde tekstil yüzde 60 (109 milyar Euro), konfeksiyon ise yüzde 40 (69 milyar Euro) oranında bir paya sahiptir. Sektör tekstilde 1.160.000 kişi, konfeksiyonda 924.000 kişi olmak üzere toplam 2.084.000 kişiye istihdam imkanı sağlamaktadır. AB tekstil ve konfeksiyon ürünleri imalatında İtalya % 28, İngiltere % 14, Almanya %13 ve Fransa % 12'lik

